

workshop was auctioned off in Geneva a few years ago as the portrait of Maria Amalia Josepha, electress of Bavaria who lived a generation earlier.

In the exploration of the connections between the variants yet another detail has importance. In the Budapest picture the sleeve of Maria Theresa's dress is adorned with a brooch below which the sleeve opens out and turns back to reveal the white lining. Except for the Gripsholm version, this detail is shown in every variant.

The mentioned differences do not provide sufficient ground to identify either the Gripsholm or the Budapest picture as the prototype of the known variants of the work. The web of relations and differences suggests that there existed a further (first?) version which included all the details of the Budapest painting, which showed the figure down to beneath the waist but whose composition was rectangular like the Gripsholm piece. Whether this was the composition that arrived in Munich in 1747 can-

not be ascertained. At any rate, the high-quality Budapest painting which probably came to Hungary as the property of a Hungarian aristocrat in the early 20th century shows the painter's idea in its fullest form.

BUZÁSI Enikő művészettörténész / art historian, Budapest, buzasieniko@gmail.com

Kulcsszavak: Martin van Meytens, Gabriel Mathaei (Matthäi, Mathei, Gabriello Mattei), Georg Desmarées, Maria Theresia Habsburg főhercegnő, Ferenc István lotharingiai herceg, Maria Anna Sophia von Sachsen bajor választófejedelemné, 18. századi portré, uralkodóportré / *Keywords:* Martin van Meytens, Gabriel Mathaei (Matthäi, Mathei, Gabriello Mattei), Georg Desmarées, Archduchess Maria Theresia of Habsburg, Francis Stephen Duke of Lorraine, Maria Anna Sophia von Sachsen, Electress of Bavaria, 18th century portrait painting, ruler portrait

SZILÁRDFY ZOLTÁN

ÓKERESZTÉNY MÁRTÍRNŐ BAROKK DÍSZVISELETBEN: SZENT JUSZTINA 1700 KÖRÜLI KÉPE

Varga József Zsolt gyöngyösi festőművész
születésnapjára köszöntésére

Műkereskedelemből került gyűjteménybe egy 1770 körüli vörösréz lemezre festett, bronzbarnára pácolt fakeretbe foglalt olajkép. A keret négy sarkát trébelt bronz rozetták díszítik, amelyeket a korizlésnek megfelelő meanderfaragvány köt össze. A keret hátsó felső lécén későbbi, talányos ceruzairás: „Carp, Nepschmer” olvasható. A festmény mérete 30,5 × 23 cm, kerettel 36 × 28,5 cm.

A festményen Mária Terézia portréira emlékeztető dekoratív öltözetben fiatal nő látható. Mivel ritkán historizáltak, szokásos volt a 17–18. századra jellemző viseletben megjeleníteni a korábbi korok szentjeit. A fiatal nő fején drágakővel, gyöngyökkel ékes diadém, jobbában palmaág, csuklóin igazgyöngy karkötő. Bájos, de magabiztos mosolya legendáját idézi. Szíve felé döfve kardot, a vértanúság attribútumát látni. Véрпиrossal átszótt arany köpenyét bal kezével fogja. A korábbi tulajdonos családi hagyománya szerint a kép Pádúai Szent Jusztinát ábrázolja. A „képrejtvény” megfejtését az ikonográfiai ismertető jegyek alapján magam is az ókeresztény vértanú szűzben állapítottam meg.

A VIII. Orbán pápa korában, 1631-ben Baronius, az Apostoli Könyvtár történész bíborosa által összeállított Martyrologium Romanum forrásértékű

összegezése Szent Jusztinát október 7-re jegyzi, ahol megemlíti, hogy Venantius Fortunatus (540–600) kitűnő ókeresztény költő a mennyei örömökről szóló versében Jusztinát is megéneklí.¹

A Szent V. Pius pápa kiadványaként 1570-ben az Egyetemes Katolikus Egyházban elrendelt Missale Romanumban csak az azonos nevű, Antiochiából származó vértanú szűz szerepel szeptember 26-án, nyilván amiatt, hogy október 7-én a török túlerő felett aratott lepantói győzelemről emlékeztek meg, S. Maria de Victoria, Győzedelmes Boldogasszony néven.²

A padovai egyházmegyében, Velencében, valamint Szent Benedek rendjében a középkortól kezdve napjainkig a képen ábrázolt Szent Jusztinát ünneplik, ugyanis már a 15. századtól kezdve védőszentjükké választották, s képét pénzeikre véstették. A szent hatalmas temploma bencés apátságai monostor.

Jusztina igen előkelő családból, Vitalianus és Prapedigna nevű szülőktől származott. Az ifjúkorától keresztény leány hitét bátran, minden alakoskodás nélkül vallotta, hittársait buzdította és bátorította. Maximianus császár 307-ben Padovába érkezett, és utazásai során számos keresztényt hoz-

Ismeretlen itáliai (?) festő: Padovai Szent Jusztina, 1770 körül. Magyar magángyűjteményben

tott a városba, hogy ott törvényt üljön felettük. Ez a temető közelében lévő amfiteátrumban történt, amelyet Mars-mezőnek neveztek. Juszтина erről értesülve ünnepi köntöst öltött, és a keresztény foglyok segítségére sietett. Aggódó szolgálóját megnyugtatta: „Ne félj és ne rettegj, inkább örvendj, mert én ma vőlegényemhez megyek.” Amikor a helyszínre ért, a keresztény foglyokat kitartásra lelkesítette. Kihallgatásakor Juszтинát még a császár sem tudta hittagadásra rávenni, ezért halálra ítélték. A hős lelkű lány ezt imádsággal fogadta, hála adva Jézusnak, hogy a hitükért szenvedők közé sorolta. Könyörgött, hogy vegye magához szegény szolgálóját az Úr, aki maga az Élet, az Út és az Igazság. Elhangzott szavai után a bakók megragadták és lefejezték.³

Sírládája fölé a város Oppilio nevű prefektusa még az 5. század elején emlékkápolnát, majd templomot emeltetett. Utóbbi mozaikmaradványai még ma is láthatók az 1502–1550 között épült többkupolás, hatalmas (120×31 méter) reneszánsz bazilikában. A főoltár magában foglalja Szent Juszтина holttestét, itt látható nagyméretű márványszobra. Művészi kvalitásában ennél is jelentősebb a Szent Antal-bazilika főoltárát díszítő, Donatello által alkotott szoborcsoportban Szent Juszтина életnagyságú alakja.⁴

Az 1222-ben alapított híres egyetemnek évszázadokon át, még az itt bemutatott festmény idején is számos magyarországi hallgatója volt, akik hazánkban is terjeszthették tiszteletét. Elképzelhető, hogy ez az ismeretlen művész által készített barokk kegytárgy egy Paduából hazatért diák tulajdona lehetett.

JEGYZETEK

1 Martyrolium Romanum Gregorii XIII. Pont. Max. Iussu editum, & Urbani VIII. auctoritate recognitum: avcorte Caesare Baronio Sorano (...) Moguntiae 1631, 622. 2 Uo. 623.

3 *Dedek Crescens Lajos*: Szentek élete. Budapest 1900, 269–270.

4 Padoue, la Basiliqe Saint-Antoine et la Ville. Basiliqe Sainte-Justine. Padoue 1993, 42–45.

EARLY CHRISTIAN WOMAN MARTYR IN BAROQUE GALA COSTUME PICTURE OF ST JUSTINA FROM AROUND 1700

An oil painting on a copper plate in an ornate brown-stained wooden frame with carved rosettes and meanders from around 1700 cropped up in the art trade. It shows a young woman in decorative garments reminiscent of Maria Theresa's portraits. She is wearing a diadem studded with gems and pearls, and holds a palm branch in her right hand with a bracelet of pearls on her wrist. Her charming but self-assured smile evokes a legend. There is a sword stuck into her above her heart – the attribute of her martyrdom. She holds her golden mantle interwoven with blood red in her left hand. As the iconographic marks reveal, the picture represents St Justina of Padua.

In the Martyrologium Romanum of great source value compiled by the historian cardinal of the Apostolic Library, Baronius in 1631 during Pope Urban VIII the feast day of St Justina is October 7. In it he notes that Venantius Fortunatus (540-600), the excellent early Christian poet also eulogized her. In Missale Romanum ordered by Saint pope Pius V in 1570 there is one martyred virgin saint from Antioch by this name with the feast day of 26 September, for October 7 was the commemoration day of the victory over the enormous Ottoman army at Lepanto from that year on by the name of S. Maria de Victoria, the Victorious Virgin.

In the diocese of Padua, in Venice and in the order of St Benedict St Justina as shown in this picture has been venerated from the Middle Ages. They selected her as their patron saint, minted their coins with her portrait. The grand church of the saint is a Benedictine abbey.

Justina came from a high-class family. From her youth she professed her faith bravely and encouraged her fellow believers to do so. Emperor Maximilian arrived in Padua in 307 and had several Christians brought there to pass judgement on them. Hearing it, Justina donned a festive costume and rushed to the help of the captive Christians. When she was interrogated, not even the emperor could get her to denounce her faith and she was sentenced to death.

Over her tomb the prefect of the city Oppilio had a commemorative chapel and later a church built in the early 5th century. Remains of the latter can still be seen in the huge Renaissance basilica built between 1502 and 1550. The high altar includes the corpse of St Justina and a large statue of her is also on the altar. In terms of art more important is the life-size figure of Justina in the sculptural group created by Donatello for the high altar of the St Anthony Basilica. It is presumable that the votive picture was brought home by a Hungarian student returning from his studies in Padua.

SZILÁRDFY Zoltán művészettörténész / art historian, H-1073 Budapest, Barcsay u. 16.

Kulcsszavak: Padova, bencések, Szent Juszтина, ókeresztény, mártírnő, kard / *Keywords*: Padua, Benedictines, St Justina, early Christians, woman martyr, sword